БҮТҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТЫЖЫҢАР!

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынның Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң, ажылчы чоннар депутаттарының область Совединиң органы

1925 чыл үнезилетинген

1953 ноябрь 12 четверг № 220 (2905)

ӨРТЭЭ 20 КОП.

Ажыл-агый удуртулгазын болбаазырангайжыдары, үлетпүр бүдүрүлгелериң ажылынга культураны бедидери, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ынай бедидери, үлетпүр продукциязының шынарын экижидери болгаш бот-үнезин чиигедири бистиң кичээнгейивистиң төвүнге турар ужурлуг.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл ою

1953 чылдың ноябрь 6-да Москва Совединиң байырлыг хуралынга эш К. Е. Ворошиловтуң илеткели

Эштер!

Бо хүн бистиң Төрээн чуртувустуң улустары болгаш бүгү делегейнин ажылчы чоннары Октябрьның социалистиг Улуг революциязының үжен алды чыл ою байырлалдыыбиле демдеглеп турар-дыр.

Үжен алды чылдың мурнунда бистиң чурттуң ажылчын аңгызы ядыы тараачыннар-биле эвилелдежип алгаш, кижи төрелгетеннинг геннийи, өлүм чок ЛЕНИНГЕ баштаткан Коммунистиг партиянын удуртулгазы-биле империализмниң фронтузун чаза-шапкан болгаш чер бөмбүрзээниң алдының бир кезээнге пролетариаттың диктатуразын, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эрге-чагыргазын бадыткап тургускан.

1917 чылда Октябрьның социалистиг Улуг революциязының тиилелгезин кижи төрелгетеннинг бүгү-делегей төөгүзүнге үндезин эргилде болган.

Тиилээн социализмниң күчүлүг тургузукчу күжү ынчангаш Улуг Октябрьның чаа оюнуң бүрүзүнде бүгү делегейнинг мурнунга улам чайыннанчак болгаш маргыш чокка туруп турар.

Коммунистиг улуг партияга удуртурган бистиң совет улус төөгүде бир-ле дугаарында социалистиг ниитилелди тургузуп, мөлчүкчүлерниң дарлалындан хосталыр орукту, хостуг болгаш аас-кежиктиг амыдралдың оруун өске чурттарның улустарынга айтып берген. Ам улуг кыдат улус, улус-демократтыг чурттарның болгаш Герман Демократтыг Республиканың ажылчы чоннары ол оруктап бистиң-биле кады бар чоруурлар.

Империалистиг араатаннарга удур хосталгалыг демиселге бодунуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алган Корей Улус-Демократтыг Республиканың маадырлыг улузу дайынга үрегдетирген ажыл-агыйын күш-ажылчы кайгамчык улуг көдүрлүүшкүн-биле катап тургузуп турар.

Төттүнмес долу чогаадыкчы күштерлиг совет улус Октябрьның үжен алды чыл ою ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларында улуг чедиишкиннерлиг уткуп турар.

Тайбың тургузуушкунда бистиң чедиишкиннеривис совет улустуң чоргааралы болур, бүгү чурттарның ажылчы чоннары анаа база чоргаарланып турар, олар тайбыңның болгаш национал хамаарышпас чоруктуң чөленгижин, кижи төрелгетеннинг келир эки үезин дээш демиселдиг улуг чижээн Совет Эвилелинден көрүп турарлар.

Эштер!

Улуг Октябрьның үжен беш чыл оюндан бээр эрткен чыл болза, кайгамчык улуг ужур-дузалыг болуушкуннар-биле долдунган.

Партияның болгаш совет күрүненинг амыдыралынга Коммунистиг партияның XIX съездизи төөгүлүг үе чада болган. Ол съезд болза, совет улустуң чангыс эптиниинг болгаш тулчуушкуннарга шылгатынган бодунуң Коммунистиг партиязынга болгаш ооң Төп Комитединге кызыгаар чок бүзүрелдиниинг лозунгузунуң адаа-биле эрткен. Бистиң съездивистиң шиитпирлери совет кижилерниң сеткил-сагыжын өөртүп, оларны чаа-чаа шылгаралдарже сорук киирген.

Партияга, Совет Эвилелиниң улустарынга, бүгү депшилгелиг кижи төрелгетенге аар-берге чидириг болза, эрткен бо чылда бистиң улуг баштынчывыс, гениалдыг полководчу ИОСИФ ВИССАРИОНОВИЧ СТАЛИННЫҢ мөчээни болган.

В. И. Ленинниң мөчээниниң соонда, улустуң болгаш партияның ниити хүндүткелин болгаш кызыгааржок идегелин бодунга шингээткен И. В. Сталин бодунуң шынчы соратниктериниң найыралдыг хүрээлениинге үжен чылдарын дургузунда партияны болгаш чуртту ленинчи оруктап чайгылыш чокка чорудуп келген. Ол чылдарның дургузунда бистиң чуртувус төөгүге көстүп көрбээн бергелерни тулчуушкуннарга ажып эртпишаан, күчүлүг социалистиг күрүне кылдыр өскен. Төөгүнүң ёзулуг чогаадыкчызы, чаа, коммунистиг ниитилелдиң тургузукчузу болур бистиң улустуң чогаадыкчы күштери кайгамчыктыг мөге-күштүүбиле илеретинген.

Гениалдыг Ленинниң болгаш ооң өлүм чок херээниң уламчылакчызы улуг Сталинның тургусканы болгаш кижизиткени бистиң Коммунистиг партиявыс улус массаларның кызыгаар чок ынакшылы-биле болгаш бердингени-биле күштүг. Бодунуң Төп Комитединге баштаткан бистиң партия коммунизм дээш демиселге чаа тиилелгелерже чуртту бүзүрелдии-биле аппар чоруур.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы бо чылын кайгамчык төөгүлүг хүнүү—бодунуң амыдыралының бежен чыл болганын демдеглеп эрттирген. Хаанныг болгаш помещик-капиталистиг дарлалдан ажылчы чоннарчы хостадыр дээш, ниитилелдиң революстуг чаартылгазы дээш, коммунизмниң тиилелгези дээш чартык үс чылда маадырлыг демисели-биле бистиң алдарлыг партиявыс бистиң Төрээн чуртувустуң ажылчы чоннарының болгаш бүгү делегейде калбак массаларның кызыгаар чок ынакшылын хавыяа ёзугаар эдилеп турар.

Бистиң улуг Коммунистиг партиявыска болгаш ооң дайынчы штабы — Төп Комитетке алдар! **(Динмиттиг, үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

Эштер!

Коммунистиг партияның политиказының амыдыралчы күжү болза, улустуң үндезин эрге-ажыктарын илереткен, ниитилелдиң хөгжүлдезинин объективтиг хоойлуларын эртемнии-биле ханы билириинге ооң үндезилетингени болур. Коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү үе-чадаларында партия бодунуң политиказынга — дээди техникага үндезилээш, социалистиг бүдүрүлгени үзүктел чокка өстүрүп, болбаазыраадып тургаш, бүгү ниитилелдиң үргүлчү өзүп турар материалдыг болгаш культурлуг хереглелдерин максималдыг хандырып бээри—деп социализмниң кол экономиктиг хоойлузун үргүлчү удуртулга болдуруп турар.

Коммунистиг партияның XIX съездизинин төөгүлүг шиитпирлери-биле чепсеглетинген совет улус беш чыл планының онаалдаларын чедиишкиннинг күүседип турар.

1953 чылдың он айларының дургузунда бистиң социалистиг үлетпүүвүстүң ажылының түүнелдери болза, беш чылдың үш лугаар чылының планы чедиишкиниг күүсединип турар дээрзин көргүзүп турар.

Бо чылдың эрткен он айларының дургузунда үлетпүрүнүң ниити продукциязы эрткен чылдың ол үезиби-ле дөмейлээрге, 10,5 хуу көвүдээн болгаш 1940 чылдың деннелин ийи артык хире катап ашкан.

Социалистиг улус ажыл-агыйының бүгү адырлары техниктиг депшилгеге үндезилээш хөгжүп турар. Делегейде эң улуг гидроэлектри станцияларның тудуу, эң янзы-бүрү, бедик бүдүрүкчүлүг, күчүлүг чаа станохтарның болгаш механизмнерниң, көдээ ажыл-агыйының эң чаа машиналарының бүдүрүлгезин нептереткени болза, коммунизмниң материал-техниктиг суурун чедиишкиннинг тургузуп турарының эң тодаргай көргүзүүлериниң бирээзи болуп турар.

Эртемниң болгаш социалистиг культураның хөгжүлдезинде чигзиниг чок чедиишкиннер бар.

Совет эртемденнер эртемниң бүгү талаларында эң чаа ажыдыышкыннар-биле эртемни соксаал чокка байыдып турар. Бистиң улус бодунуң эртемденнерин база эртемнин болгаш культураның ажылдакчыларын ханызы-биле хүндүткеп, Төрээн чурттуң чаагай чоруунга оларның чүткүлдүг болгаш хүндүлүг күш-ажылынга хоойлу ёзугаар чоргаарланып турар.

Совет улустуң литературазы болгаш уран-чүүлү хөгжүп турар. Совет чогаалчылар, театрның ажылдакчылары, чурукчулар, композиторлар улустуң чаагай чоруунга ажылдап турар.

Совет кижилерниң угаан-бодал талазы-биле өзүп турар негелделерин бистиң ам-даа четпес хандырып турарывыс шынныг. Ынчалза-даа, литератураның, кинонуң болгаш театрның ажылдакчылары, чурукчулар болгаш композиторлар, уран-чүүлдүң өске бүгү адырларының ажылдакчылары боттарының мергежилин сайзырангайжыдарынга бүгү күштерин салып, үгле бистиң улустуң эвес, харын даштыкы чурттарның улустарының маадырлыг амыдыралын болгаш демиселин төлептии-биле илередип көргүзүп турар чаа чогаалдарны тургузар дээрзинге чигзиниг турбас.

Социалистиг экономиканың болгаш эртемниң хөгжүлдезинде чедиишкиннер совет улустуң материалдыг чаагай байдалының улам ынайгы көдүрлүүшкүнүн хандырган. Сөөлгү чээрби сес чылдарның дургузунда улустуң хереглел үүлдериниң бүдүрүлгези бистиң чуртувуска 12 катап улгаткан. 1953 чылда улустуң хереглел үүлдериниң бүдүрүлгезинин хемчээли дайын мурнундагы 1940 чылдың деннелин 72 хуу ажар.

Эрткен чылдарның үлегер чижээн ёзугаар бо чылын партия биле чазак үлетпүр болгаш аъш-чем бараанныарынга күрүненинг үүрмектеп садар өртектериниң сан талазы-биле алды дугаар чиигелдезин боттандырган, ооң түннелинде чон өске орулгаларга немей 46 миллиард рубльди алган. Бир эвес өртектерниң чаа чиигелдези колхоз рыногунда бараанныарның өртектерин чиигедиринге чедирген дээрзин барымдаалап көөр болза, чоннуң арыг ажыктары чылда 53 миллиардтан эвээш эвес рубль болур-дур.

1953 чылдың он айларының дургузунда чонга саткан барааннар эрткен чылдың ол үезиниинден 20 хуу ажыг болган.

Бараан саарылгазын улам ынай калбартырының талазы-биле партияның болгаш чазактың ап чоруткан хемчегелериниң түннелинде бо чылын садыг четкизинче чыл планынга немештир 37 миллиард ажыг рубльдин барааны кирер.

Совет улустуң чаагай чоруунуң дугайында сагыш салыышкын Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың кол сорулгазы болуп турар. Улустуң чаагай чоруунуң дугайында сагыш салыышкынын, ажылчыннарның, колхозчуларның, Совединиң бешки сессиязынга бодунуң чүүгазында онзалап демдеглээн.

Мооң-биле холбаштыр партия болгаш чазак элээн хөй эң чугула шиитпирлерни сөөлгү үеде үндүрген, оларны боттандырары болза, улустуң хереглел үүлдериниң бүдүрүлгезин шынгыы көдүрериң, көдээ ажыл-агыйны улам ынай күчүлүг хөгжүдерин, совет садыгны шиитпирлиг экижидерин болгаш бараан саарылгазын улуу-биле өстүрериң, чуртталга тудуушкунун калбартырын болгаш өске-даа хөй хемчегелерни хандырар.

Улустуң чаагай чоруунуң дугайында, хоорайның болгаш көдээниң ажылчы чоннарының амыдыралының деннелин кыска хуусаада дыка көдүрер дугайында партияның болгаш чазактың ханы сагыш салыышкыны бо бүгү шиитпирлерде сиинниккен.

Ол төөгүлүг шиитпирлер болза, кажан бис аар индустрияны дүргүн темпилерлиг хөгжүдериви-биле чергелештир улус ажыл-агыйының улустуң хереглелдерин шуут хандырып турар адырларын шынгыы көдүрериниң сорулгазын салып турар үевисте, совет экономиканың хөгжүлдезинде чаа үе-чада-биле демдеглетинип турар. Көдээ ажыл-агыйны, чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүн шапкын хөгжүдериниң политиказы болза, социализмниң экономиктиг кол хоойлузунуң болгаш бүгү ажыл-агыйының план хемчээлдиг, пропорционалдыг хөгжүлдезинин хоойлузунуң негелделеринге долузу-биле дүгжүп турар социалистиг индустриализацияның улам ынайгы шын хөгжүлдези болур.

Эштер!

Бистиң социалистиг көдээ ажыл-агыйывысты бүгү тала-биле быжыглаарының болгаш улам ынай хөгжүдериниң дугайында партия болгаш чазак улуг сагыш салыышкынны кылып турар. Көдээ ажыл-агыйның улам ыңайгы хөгжүлдезинин дугайында айтырыгга партия ТК-ның тускай холбаштырган сентябрь Пленуму бо айтырыгны бүгү талалыг чугаалажып көрген болгаш төөгүлүг чугула шиитпирлерни үндүргген. Социалистиг көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинде улуг чедиишкиннерни демдеглээш, ТК-ның Пленуму ооң-биле кады үлетпүрүнүң өзүлдезинин болгаш хереглел үүлдеринге чоннуң негелделериниң өзүлдезинин темпилериндеп көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезинин темпилериниң хожудап турарын большевикчи дорту-биле айыткан. Бир талазында, бистиң улуг индустриявыстың, хоорай чонунуң, ажылчы массаларның материалдыг чаагай байдалының өзүлдезинин темпилериниң болгаш база өске талазында, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин амгы деннелинин арызында көскү каржышкын тургустунуп келген деп партияның Төп Комитединиң Бир дугаар Секретары эш Н. С. Хрущёв Пленумга бодунуң тодаргай илеткелинде демдеглээн.

Мал ажылы, картофель болгаш ногаалар бүдүрүлгези дээн ышкаш, көдээ ажыл-агыйның шак ындыг чугула адырларының хожудаашкыны чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң улам ыңайгы хөгжүлдезин оожумнадып турар болгаш колхозтарның база колхозчуларның орулгаларының өзүлдезинге күштүү-биле шаптыктап турар.

СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң доктаалы болгаш партияның база чазактың ооң соондагы шиитпирлери болза, колхозчу тургузугну улам быжыглаар, мал ажылын хөгжүдер, ногааларның болгаш картофельдиң бүдүрүлгезин улгатырар, тараа, техниктиг болгаш үстүг культураларның дүжүттүүн бедидер, база анаа үндезилээш колхозчу тараачыннарның бүгү массазының чаагай амыдыралын ыяавыла бедидер сорулгалыг улут хемчегелерни көрүп турар.

МТС-тернин ажылын үндезини-биле экижидериниң талазында улуг хемчеглер төлевилетинген. Машина-трактор станциялары—колхозчу тургузугнуң индустриалдыг материал-техниктиг сууру болур. Олар колхозчу бүдүрүлгениң хөгжүлдезинге долу хемчээлдин-биле шиитпирлиг болгаш организакчы күш болу берген турар ужурлуг.

Төлевилетинген хемчегелерни боттандырар база социалистиг чер ажылының болгаш мал ажылының шынгыы көдүрлүүшкүнүн хандырар төлээде, күрүненин өске хөренгилериниң, а ол ышкаш колхозтарның боттарының хөренгилериниң күселибиле 1953 чылда-ла көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге 70 миллиар хире рубльди күрүне бюджединин талазы-биле салган турар. Бо чылы көдээ ажыл-агый 150 муң трактор ларны (15 аът күштүглерже шилчидерге), 42 муң комбайннарны болгаш көдээ ажыл-агыйның ийи милион ажыг янзы-бүрү чепсектерин база машиналарын алыр. Бо улуг дузаламчы-дыр.

Ынчалзажок бистиң колхозчу ажыл-агыйывыска хоорайның дузаламчызының бүгү хевирлериниң иштинден эң чугула чүүл болза, кадрлар-биле дузалаары болур. Кадрлар бүгүнү шиитпирлээр. Партия болгаш бүгү улус бистиң көдээ ажыл-агыйывыстың социалистиг индустрия-биле, ажылчы чоннарның өзүп турар хереглелдери-биле дүрген деннежирин, а колхозтарның болгаш колхозчу бүрүзүнүң орулгалыг чоруунуң дүрген бедиирин күзеп турар амгы үеде, партия болза, тараа, эът, сүт, картофель, ногаалар бүдүрүлгезин улгатырары дээш демиселдиң шугумунга бирги одуругларга турарынче көдээ ажыл-агыйның бүгү тускай эртемниглерин болгаш механизаторларын кыйгырган. Партияның бо кыйгырыы изиг деткимчени алган болгаш көдээ ажыл-агыйның дыка хөй тускай эртемниглери, инженерлери болгаш техниктери МТС-терде болгаш колхозтарда ажылдап киринкеннер.

Көдээ ажыл-агыйның мурнунда партияның болгаш чазактың салган сорулгаларын шиитпирлээринге партия организацияларының, комсомолдуң, колхозчу херээженнерниң, МТС-терниң болгаш совхозтарның партийжи болгаш партия кежигүнү эрес ажылдакчыларының ролю улуг. Үгле оларның күш-ажылчы көдүрлүүшкүнү, оларның боттуг чогаадылгазы кыска хуусаада көдээ ажыл-агыйның бүгү талалыг хөгжүлдезин хандырып, ооң орулгалыын бедидип шыдаар.

Эштер!

Чуртка хереглел үүлдериниң элбекшилин тургузар деп бо улуг сорулганы чедиишкинниг шиитпирлээри бистиң үлетпүрүвүстүң ажылын улам ынай экижидеринден дорт хамааржыр. Ажыл-агый удуртулгазын болбаазырангайжыдары, үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылынга культураны бедидери, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам ынай бедидери, үлетпүр продукциязының шынарын экижидери болгаш бот-үнезин чиигедири бистиң кичээнгейивистиң төвүнге турар ужурлуг.

Бот-үнени чиигедири—социалистиг чылданың чугула үнер дөзү. Үгле чангыс 1952 чылдың дургузунда бүгүн үлетпүр продукциязының бот-үнезинин чиигелдезинден чурт 46 миллиард рубль камналганы алган дээрзи билдингир болгай. Бо дээрге, бир эвес бис оон-даа эки ажылдаан болзувусса ап болур турган үүлдүн үгле кезин ышкажыл.

Мооң-биле кады күш-ажыллын бүдүрүкчүлүүн өстүрериниң талазы-биле күрүне онаалдаларын күүсеттпейн турар, ажылга үрей кылыр чоруукту болдуруп, продукцияның бедик шынары дээш, бот-үнезин чиигедири дээш багай демисежип турар фабрикалар болгаш заводтар бисте ам-даа эвээш эвес бар.

Ажыл-агый удуртукчуларының, бүдүрүлгелер директорларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларның, ажылчыннарның болгаш бүгү ажылчы чоннарның база, хамыктың мурнунда, чогуур министерстволарның эң бир дугаар хүлээлгези болза, ажылда бар турар четпестерни узуткаары, чаа техниканы ажыглап киирерин болгаш ону шингээдип алырын хандырары, күш-ажылдың организациязын экижидери болгаш продукцияның шынарын ыяавыла экижидери-биле кады бүдүрүкчүлүг чорукту дыка бедидерин чедип алыры болур.

Партия, совет, профэвилел болгаш комсомол организацияларының сорулгазы болза, массаларның идепкейин болгаш инициативазын бүгү хемчег-биле хөгжүдүп, бүдүрүлге планнарын долдур болгаш ажыр күүседир дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болгаш продукцияның бот-үнезин чиигедири дээш, ооң бедик шынары дээш социалистиг чарышты улам калбартыры болур.

Совет улустуң чогаадыкчы күштери төттүнмес.

Улуска патриотчу ёзу-биле бараан болурунуң үлегери болза, бистиң бүдүрүлгениң алдарлыг мурнакчыларының күш-ажылы болур. Ол кайгамчыктыг кижилер, бистиң улуг улустуң оолдары болгаш кыстары—бүгү совет ажыл-ишчилерге үлегерчижек. Оларның дуржулгазы калбаа-биле нептереп, бүгү ажылчы чоннарның күш-ажылчы ажыл-чорудулгазының үндезини болур ужурлуг.

(Төнчүзү 2-ги арында).

Октябрьнын социалистиг Улуг революциязынын 36 чыл ою

1953 чылдың ноябрь 6-да Москва Совединиң байырлыг хуралынга эш К. Е. Ворошиловтуң илеткели

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

Совет тургузугнуң күжүнүң болгаш быжыының үндезини болза, ажылчын ангының болгаш күш-ажылчы тараачыннарның эвилели болур деп гениалдыг Ленин Солгаш оон херээниң уламчылакчызы улуг Сталин хөй удаа айтып чорааннар. Ажылчын ангы-биле күш-ажылчы тараачыннарның бузулбас эвилелин олар пролетариат диктатуразының дээди принциви деп көрүп чорааннар. Коммунистиг партиының удуртулгазы-биле ажылчын ангының болгаш тараачыннарның эвилели болза, 1917 чылдың октябрьда тиилелгени болгаш бистиң чуртувуска социализм тургузуушкунунуң оруу-биле тиилелгелиг шимчээшкинивистиң база үндезини болур. Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринче болгаш улустуң чаагай байдалын бедидеринче угланган хемчеглери ажылчын ангының болгаш тараачыннарның эвилелин, бистиң бүгү улузувустуң мораль-политиктиг чаңгыс-эвин быжыглаарынга улам улуу-биле идиг бээр.

Эштер!

Октябрь революциязының эң улуг чаалап алыышкыны болза, ССРЭ-ниң улустарының найыралын мөнгеде каннаан хөй националдыг Совет күрүнениң тургустунганы болгаш. Бистиң чуртувус национал көрүшпес чорукту билбес. Октябрь революциязы болза, бистиң улуг Төрээн чуртувуста чурттап турар бүгү улустарның экономиказының болгаш культуразының шапкын өзеринге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Бис улуг болуушкуннуң бүдүүзүнде бис—келир чылдың январьда Украинаның Россия-биле катап катышканының хүнүнден бээр үш үүс чылы болур. Ол үүгле орустарның болгаш украиннериң улуг байырлалы эвес,—ол болза Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң бүгү улустарының улуг байырлалы болур.

Орус болгаш украин улустарның база бистиң улуг Төрээн чуртувустуң өске-даа хөй санныг акы-дунмалышкы улустарының бузулбас эвилели болгаш найыралы—хөй националдыг Совет күрүненин аштырбас күштериниң үнер дөзү.

Советтернин улуг чуртунуң улустарының акы-дунмалышкы бузулбас найыралы делгерезин! **(Динмиттиг, үр адыш часкаашкыны).**

Бистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгелиг тургузуушкунунуң эң чүтүла негелделериниң бирээзи болза, Совет күрүнени улам ынай быжыглаары болур. Күрүне эргелелиниң чаа, эң демократтыг хевири болур Советтер улустуң аас-кежии болгаш хосталгазы дээш демиселге шылгалдаларны шыдап эрткен. Биске Совет күрүнени бүгү хемчег-биле быжыглаары, Советтерниң ажылын болбаазырангайжыдары, улустуң эң калбак массалары-биле оларның харылзаазын быжыглаары херектиг.

Оон-биле чергелештир бистиң сорулгавыс болза, бистиң Төрээн чуртувустуң хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап, бистиң тайбыңга ынакшылдыг улузувустуң тургузукчу тайбың, күш-ажылын камгалап турар Совет күрүненин Чепсектиг Күштерин бүгү хемчеглер-биле быжыглаары болур. **(Адыш часкаашкыны).**

Совет кижилер болза, коммунизм тургузуушкунунуң чаа-чаа чедип алыышкыннарының херээ дээш, социалистиг Ада-чурттуң чечектелишкини дээш ажылдаарынга долу күштүг болгаш шиитпирлиг. Коммунистиг партияның, оон Төп Комитединиң болгаш Совет чазактың мерген угаанныг удуртулгазы болза, коммунистиг ниитилелди тургузарының оруу-биле бистиң чуртувустуң улам ынайгы чедишкинниг бурунгаарлап чоруурунуң үндезини болур.

Эштер!

Тайбың тургузукчу ажылдың канчаар-даа аажок улуг калбарыышкыны, улус ажыл-агыйын улам ынай көдүреринче, совет кижилериң материалдыг чаагай чоруун үзүктел чокка бедидеринче угландырган, Коммунистиг партияның болгаш чазактың хемчээл болгаш ужур-дузалаазы-биле көстүп көрбээн хемчеглери болза, бистиң партиявыстың болгаш Совет Эвилелиниң чазааның политиказының тайбынга ынакшылдыг характериниң дугайын тодаргайы-биле херечилеп турар.

Бүгү делегейге тайбыңны камгалаарының болгаш быжыглаарының, бүгү чурттар-биле найыралдыг кожа-хелбээ харылзааларны хөгжүдериниң, база улустар аразының экономиктиг харылзааларын быжыглаарының политиказын Совет чазак бодунга чаяатынган күжениишкин-биле болгаш шынчы чорук-биле кезээде чорудуп келген болгаш чорудуп турар.

Бистиң даштыкы политикавыстың бо кол шугуму сыныш чок болуп келген болгаш ынчаар артар-даа.

АКШ-тың реаксылыг күштеринге баштаткан империалистериң лагери чаа дайынны белеткээриниң шугумун чорудуп турар. АКШ-тың агрессчи бөлүктериниң карак кызыл оралдажыышкыннарының ужурундан «соок дайын» үргүлчүлеп, уламна өөскүп турар дээрзи бүгүдеге билдингир. Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелинге болгаш тайбынга ынакшылдыг өске-даа чурттарга удур бужар-бак хал-калчаа хоптаашкынныг кампания соксавайн, харын күштелип турар. Американың Катышкан Штаттарының чазаа демократтыг лагерьниң чурттарынга хоралакчы ажылга чүс-чүс миллион долларны көскүзү-биле төлевилеп, чепсекти эңдере бүдүреринин политиказын үргүлчүлеп, шериг бөлүглежиишкиннерин эвилелдеп турар болгаш демократтыг лагерьниң чурттарының кызыгаарларының шуут чоогунда шериг базаларының сырый четкизин күжениишкинниг тургузуп турар. Бо бүгү фактылар тайбынга ынакшылдыг бүгү улустарның шыңгыы хөлзээшкинин хайныктырбайн барып шыдавас дээрзи тодаргай.

Улустар аразында дүшкүүрлүг чорукту чымчадырының херээнге улуг салыышкын болза, Кореяга тайбынчыдылгага ат салганы болгаш хан төгүүшкүнүн соксатканы болур. Корей улуска төгетинген, кадыг-дошкун, чөптүг эвес, эжелекчи дайынны соксадыры дээш Совет Эвилели Кыдат Улус Республика-биле болгаш улус демократиязының чурттары-биле хол-холдарындан туттунчуп алгаш могаг чокка демисежип келген дээрзи билдингир болгай.

Агрессорларның Кореяга планнары буурап дүшкен амгы үеде корей дайынының чамдык өөредиглиг түннелдериниң дугайын база катап сагындырары ажык чок эвес болур.

Кореяга чепсектиг интервенциянын дузазы-биле корей улусту кулдавыр, ынчаарга оон-биле кады Азияның болгаш Оожум океанның боттарының хамаарышпас чоруу болгаш демократтыг хосталгалары дээш демиселче көдүрлүп үнген улустарының национал-хосталгалыг шимчээшкинин база ханга дүлдүндүрүп книрер деп империалистиг агрессорлар бодап турганнар.

Агрессорлар ынчаар бодап-ла турарлар-дыр, ынчаарга кол-ла чүве боттарының хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап турар улустарда болгай.

Азияның улустары боттарының национал хосталгазын болгаш хамаарышпас чоруун камгалап алыр. Ыраккы Чөөн-чүкке делегейниң чаа дайынының одаан тургузарын болдурбас деп долу шиитпирлиг дээрзин Кореяга болуушкуннар көргүскен.

Империалистер колония болгаш хамаарылгалыг чурттарның кулдандырган улустарын шаптык чокка командылап шыдаар турган ындыг үе шагда-ла эрте берген деп ол үндезин шынны олар шингээдип алза чогуур ийик. Ол улустарның төөгүлүг салым-чолдарынга үндезин эргилде болган. Азияның улустары боттарының чериниң болгаш боттарының салым-чолунуң долу эзлери болурун күзеп турарлар.

Азияга-даа, база бүгү делегейгеда тайбынның болгаш депшилгениң сергедикчи фактору болуп турар улус-демократтыг улуг күрүне—Кыдат Улус Республика Азияда төрүтүнген. Азияны делегейниң чаа дайынының одаа болдурарының политиказын империалистерниң каратуразында чорударынга ол улуг чурт шаптыктап турар. Ол болза, Чөөн чүктүң дарлаткан улустарының хосталга, демократия болгаш ёзулуг хамаарышпас чорук дээш демиселинге оларның күүлүг чөленгиижи болуп турар.

Катышкан Нациялар Организациязынга Кыдат Улус Республиканың хоойлу ёзугаар эргелерин катап тургузарынга удурланып турар империалистиг күрүнелерниң туруштарын моон-биле холбаштыр чугаалап кагбайн барып болбас. Бо туруш улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун моон ынай-даа хевээр тургузарынга идиг берип турар дээрзи чигзиниг чок. Улустар аразының эң чугула, шаптыктар Ыраккы Чөөн-чүкке хамааржып турар проблемаларын шиитпирлээринге улуг кыдат улусту тооп көрбейн барып болбас. Кыдат Улус Республиканың идепкейлиг киржилгези чокка улустар аразында харылзааларда дүшкүүрлүг чорукту кошкадып, Азияның айтырыгларын таарыштыр шиитпирлеп болурунуң дугайында ылаптыы-биле чугаалап болбас.

Кореяга тайбынчыдылганы чедип алганы улустар аразының байдалының дүшкүүрлүг чоруун чымчадырынга таарымчалыг үндезинни тургускан. Ынчалза-даа улустар аразының харылзааларын өйжүдүп таараштырарын боттарының планнарында киирбейн турар империалистиг күрүнелерге ол таарышпайн турар. Чижээлээргe, улустар аразының харылзааларында дүшкүүрлүг чорукту эвээжедириниң талазы-биле ниити хемчеглерни АКШ-тың, Англияның, Францияның, Совет Эвилелиниң болгаш Кыдат Улус Республиканың төлээлекчилериниң чөвүлел хуралынга чугаалажып көөр деп совет саналды барыын талакы күрүнелер ыытташпайн эрттирип турар ол факт бо дугайын чугаалап турар. АКШ-тың чагырыкчы бөлүктериниң Корея талазы-биле политиктиг конференцияның дугайында айтырыгда ээлеп турар туружу база ол-ла дугайын херечилеп турар. Корей айтырыгны эң дүрген, долузу-биле шуут таарыштырарынче, Ыраккы Чөөн-чүктүң өске-даа шиитпирлетинмээн айтырыгларын тайбың арга-биле шиитпирлээринче чүткүп турар бүгү кижилерге ындыг туруш дүвүрээзинни хайныктырбайн барып шыдавас. Америк төлээлекчилер болза, политиктиг конференцияны чүгле дайылдажып турган талалар эвес, харын сонуургалдыг нейтралдыг күрүнелер кээп ужуражыр «төгерик столдун» конференциязынче шилчидиксевейн турарлар. Азияның Индия дээн ышкаш шак ындыг улуг күрүнези Кореяда дайынның чок болурунга биче эвес хавыяалыг болуп турар дээрзин моон-биле кады демдеглезе чогуур. Ынчалза-даа АКШ Индияны оюп кааптар деп бодап, Корея талазы-биле политиктиг конференцияга киржиринче ону болгаш өске-даа нейтралдыг чурттарны чалаарындан ойталап турар. Боттарының агрессиязын калбартырының аргазы-биле Азияның улустарын чалыр алыр деп боттарының медегей планнарын империалистиг агрессорлар кагбаан дээрзи көстүп турар-дыр.

Улустар аразының амгы дүшкүүрлүг чоруун чымчадырының херээнге герман айтырыгны шиитпирлээринин кайы-хире ужур-дузалыын үнелеп чедери берге.

Европага тайбынны камгалаарының болгаш быжыглаарының талазы-биле сагыш салып турар болгаш герман улустуң национал эрге-ажыктарынга уткуштур чоруп орар Совет Эвилели герман айтырыгны чөптүг шиитпирлээриниң дугайында саналды барыын талакы күрүнелерге хөй удаа кылып келген. Германия-биле тайбың керээзиниң дугайында айтырыгны чугаалажып көөрүнге тайбың конференцияны чыылдырарының, түр ниити-герман чазакты тургузарының болгаш ниити-герман соңгулдаларны чорударының, база Германияның дайын уржуктары-биле холбашкан сан-экономиктиг күлээлгелерин чиигедириниң аргазы-биле герман айтырыгны герман улустуң национал күзелдерин барымдаалап тургаш тайбының эрге-ажыктарынга таарыштыр шиитпирлеп болур болгаш шиитпирлээр ужурлугдаа дээрзинге Совет чазак бүзүрелдиг.

Совет саналдарга барыын талакы күрүнелериниң хамааржылгазы герман айтырыгны чөптүг таарыштырарынче оларның чүткүлүнүң дугайын херечилевейн турар. Герман улустуң национал эрге-ажыктарын ол күрүнелериниң хүндүлеп көөр хамаан чок, тооп көөр деп бодалдыының дугайын база-ла херечилевейн турар. Герман проблеманың тайбың керээзиниң дугайында, ниити-герман чазакты тургузарының дугайында, Германияның сан-экономиктиг хүлээлгелерин чиигедириниң дугайында айтырыг дээн ышкаш чугула талаларын олар Совет Эвилелиниң саналдарында боттарының бүгү харылларында оюп каап турарлар. Германия ийи кезекке чарылган турда ниити-герман соңгулдаларның дугайын канчап чугаалап болурул, Германияда ниити-герман чазак чок болуп турда, кандыг-бир соңгулдаларның дугайында канчап чугаалап болурул дээрзи билдинмес хевээр болзаа, олар ниити-герман соңгулдалар дээр соңгулдаларның дугайында айтырыгны баштайгы одуругже ыят чогу-биле идип үндүрүп турарлар.

Оон-биле кады, барыын талакы күрүнелериниң Германия талазы-биле хүн-бүрүдеги политиказы болза, оларның Европага тайбынны быжыглаарынче угланыышкында эвес, а Барыын Германияны Европага чаа дайынның одаа болдурарынче угланыышкында туруп турар алыс бодалдарын сойгалап илередип турар. АКШ-тың болгаш Англияның чагырыкчы бөлүктери Барыын Германияны ремилитаризастаарының политиказын ажыы-биле чорудуп турар, олар ында чепсектиг күштерни катап тургузарын шапкынчыдып турар, ол күштер, оларның бодап турары-биле алырга, оларның чыып турары «европа армиязының» өзээ болур ужурлуг. Сөөлгү үеде боннуң бундестагынче соңгулдаларның соонда герман милитаризмни катап төрүтүндүреринин политиказы онза ажык апарган. Барыын Германияның милитаристиг дайынзырак бөлүктери болза, Герман Демократтыг Республикага, Польша болгаш Чехословак Улус Республикаларга удур, Совет Эвилелинге удур чөңгээлиг медеглелдерни ажыы-биле кылып турарлар. Олар Францияга хамаарыштыр, база эң ылангыя Герман Демократтыг Республикага удур кыжаныышкыннарны кылып турарлар. Ол чугааларны АКШ-тың болгаш Англияның удуртукчу ажылдакчылары бүрүнү-биле чүүлдүгзүнүп деткип турарлар, олар болза, «европейжи камгаланыкчы ниитилежилге» дээр ниитилежилгени тургузарының дугайында Париж керээзин күштүг болдуруп бадылаарындан Франция ойталай бээр таварылгада Барыын Германия бодунуң катап төрүтүнген чепсектиг күштери-биле кады агрессчи соңгу-атлантика эвилелинче Францияны ажылдыр шуут кииртирген турар деп медеглеп турарлар.

Улустарның тайбынче чүткүлүн барымдаалап көөр ужурга таварышкан барыын талакы күрүнелериниң төлээлекчилери дүшкүүрлүг чорукту чымчадырының эрге-ажыктарынга дүүштүр, Совет Эвилели-биле шиитпирлетинмээн айтырыглар талазы-биле дугуржуп алыр деп күзелиниң дугайын хаая эвес бүзүредип турарлар. Ындыг бүзүредилгелериниң барының талакы күрүнелериниң чорудуп турар политиказы-биле кайы-хире дүүшпейн турарын герман айтырыгны шиитпирлээрин оларның канчаар көрүп турарындан көрүп болур. Барыын талакы күрүнелер сөс кырында герман айтырыгны Совет Эвилелиниң киржилгези-биле чугаалажып көөр чүве дижип турарлар. Хөрек кырында олар болза, Барыын Германияны агрессчи атлантика блогунче киирерин көрүп турар милитаристиг париж болгаш бонн керээлерин күштүг болдуруп бадылаарын бүгү-ле хемчеглер-биле шапкынчыдып турарлар. Ол керээлерин күштүг болдуруп бадылаары Германияны демократтыг болгаш тайбынга ынакшылдыг чаңгыс-аай күрүнеге катап катыштырарын болдунмас кылыптар дээрзи тодаргай.

Барыын талакы күрүнелер болза, Совет Эвилели-биле кады герман айтырыгны чугаалажып көөрү дээш туруп турар бис деп бадыткап турарлар, оон-биле кады Лондонга болган чөвүлел хуралынга боду Совет Эвилелинге шуут удур болуп турар агрессчи атлантика системазынче Барыын Германияны хандыдып киирериниң дугайында чаңгыс талалыг дугуржулганы хүлээп ап турарлар. Барыын талакы күрүнелериниң шак ындыг туружу дөрт күрүнелериниң чөвүлел хуралынга герман проблеманы чугаалажыр чорукту баш бурунгаар-ла чок болдурбайн турар деп бе ышчап? Герман айтырыг талазы-биле боттарының туружун Совет Эвилелинге төгээр, а ол чедимче чок болган таварылгада Совет Эвилелин герман айтырыгны тайбың арга-биле таарыштырарын «күзевээн» деп буруудадыр болгаш оон-биле делегейниң хөй-ниитизиниң бодалын мегелээр деп барыын талакы күрүнелерниң оралдажыышкынынга холбашкан херек бистиң чуртувуста турбайн турар деп бе?

Герман айтырыгны тайбын арга-биле шиитпирлээринин угланган бүгү чимзениишкиннерин тайбынга ынакшылдыг улустар көрүнгүр хайгаарап турар дээрзин олар сактып алза чогуур ийик. Чамдык чашпаалакчы англи болгаш француз ажылдакчыларының дузазы-биле Вашингтоннуң ындыг-ла мерген эвес политиктериниң канчаар отбиле ойнап, Барыын Германияда дайынның одаан катап төрүтүндүрүп турарын улустар эки көрүп турарлар.

Германияның сергек элээр политиктери болза, оларның боттарының чуртун бонн өжээргектериниң киирер деп турар оруу бүгү герман нацияга өлүмнүг уржуктар-биле долдунган дээр дугайын билбейн барып шыдавастар.

Барыын Германияны ремилитаризастаарының болгаш агрессчи атлантика эвилелинче киирериниң политиказы болза, Совет Эвилелиниң болгаш улус демократиязының чурттарының кызыгаарларының шуут чоогунда тургустунган шериг базаларының четкилерин Европаның элээн хөй күрүнелеринде тургузуп турарының политиказы-биле шуут холбашкан. Бо болза, демократтыг лагерьниң күрүнелеринге удур дайын белеткээринин чаңгыс-ла политиказының чүгле янзы-бүрү талалары болур дээрзи чигзиниг чок. Ынчалза-даа моон чогуур түннелдерни база кылза чогуур.

Улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун чымчадырынче кым шынаппла чүткүп турар болдур, ол өске девискээрлерде шериг базаларын узуткаарының дугайында айтырыгны оюп эрте берип шыдавас. Совет Эвилели бо айтырыгны барыын талакы күрүнелериниң мурнунга хөй удаа тургузуп келген болгаш ам-даа шынгыы тургузуп турар. Ынчалза-даа олар ону даңгаар-ла оюп эртип турарлар.

Оон туржук, сөөлгү үеде Американың Катышкан Штаттары Норвегияже болгаш Данияже оларның базалар бээринин дугайында айтырыг талазы-биле базыышкынны күштелдирип, Греция-биле болгаш франкочу Испания-биле шериг базаларының дугайында дугуржулгаларны чарып алган, а ол ышкаш Иранны болгаш Чоокку база Ортаакы Чөөн-чүктүң өске-даа чурттарын олче бүгү хемчеглер-биле күткүп турар.

Массалыг хыдыышкынның чепсектериниң атомнуг, водородтуг болгаш өске-даа хевирлерин хоругдаарының дугайында, улуг күрүнелериниң чепсектерин кызырарының дугайында шиитпирлерни хүлээп алырынга барыын талакы күрүнелер шудургу удурланып турарлар. Оон-биле кады ол айтырыгларны Катышкан Нациялар Организациязында чугаалажып көрүп турар дээрзинге оорга-датынып турарлар. Ынчалза-даа оларны КНО-да ол организацияның тургустунганының эгезинден бээр-ле чугаалажып келген база үре-түннел чок маргылдааларның төнчүзү көзүлбейн турар дээрзи билдингир болгай.

Амгы үеде улустар ажыл-херек-биле бадыткатынмайн турар сөстерге бүзүревес. Ынчаарга империалистиг күрүнелериниң чагырыкчы бөлүктериниң ажыл-херектери болза, оларның боттарын тайбының удурланыкчылары кылдыр, чаа дайынны белеткээриниң эрге-ажыы дээш улустар аразынга дайынзырак чорукту политиказының чорудукчулары кылдыр илейтир-ле көргүзүп берип турар.

Совет Эвилели тайбынын болгаш бүгү улустарның аразынга найыралдың политиказын чайгылыш чок, шынчы чорудуп турар. Анаа, ылангыя, оон даштыкы чурттар-биле экономиктиг харылзааларны калбартырының политиказы база бараан болуп турар. Улус демократиязының чурттары-биле бистиң экономиктиг харылзааларывыс чыл келген тудум хөгжүп, быжыгып турар. Оон-биле кады бо чылын Совет Эвилели Франция-биле, Италия-биле, Аргентина-биле, Финляндия-биле, Швеция-биле болгаш өске-даа хөй-хөй чурттар-биле садыг дугуржулгаларынга ат салган. Улустар аразының экономиктиг харылзааларын быжыглаарын бис улуг ужур-дузалыг кылдыр көрүп турар бис, ол чорук улустар аразының дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынга идиг бээр ужурлуг. Күрүнелер аразында садыглажыышкынны бот-боттарынга ажыктыг үндезиннерге калбартырын моон сонгаар-даа бүгү хемчеглер-биле деткиир бодап турар бис.

Демократияның болгаш социализмниң чурттарының пролетаржы интернационализмниң идеязы-биле кацналып катышкан күчүлүг лагери экономиктиг, политиктиг болгаш культурлуг амыдыралдың бүгү адырларында улам ынайгы көдүрүүшкүннүң оруу-биле бүзүрелдиг чоруп, депшилгениң, тайбынның болгаш демократияның эрге-ажыктары дээш улустар аразында байдалдарга улам улуг болгаш чаагай саълдарны көргүзүп турар.

Тайбын дээш демисежип турар күштер үзүктел чокка өзүп, быжыгып турар болгаш бүгү делегейге тайбынны быжыглаарының чугула фактору болуп турар. Херээженнерниң, аныяктарның болгаш профэвилелдериниң бо чылын чыылган бүгүделегей конгресстери тайбың дээш, боо-чепсекти эңдере бүдүрер чорукка удур, ажылчы чоннарның эргешелээлеринче база хосталгазынче капиталистиг монополияларның халдаашкынынга удур демиселдин чаңгыс эвинче миллион-миллион кижилерниң изиг чүткүлүнүң демдээ-биле эрткени кайгамчык чаагай. Ажылчы чоннарның күжү, дайынны болдурбас болгаш тайбынның херээн камгалап алыр деп долу күзелдиг бүгү кижилерниң күжү—чаңгыс эпте. **(Динмиттиг үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыны).**

* * *

Эштер!

36 чылдарның мурнунда Октябрьның тиилелгезинин түннелинде бистиң чуртувуска тыптып келген совет тургузуг делегей төөгүзүнүң чорудулгазынга чыл бүрүде-ле улам улуг саълдарны көргүзүп турар. Октябрь революциязының чарлап үндүрген принциптери болза, социализмниң болгаш демократияның лагерин катыштырып, хосталга болгаш депшилге дээш кызымаккай демиселче күш-ажылдың чаа-чаа миллион кижилерин көдүрүп үндүрүп турар өндүр улуг күш апарган.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының үжен алды чыл оюн демдеглевишаан, бис Совет Эвилелиниң улустарының чедип алган чедишкиннеринге эрге ёзугаар чоргаарланып турар бис.

Бистиң мурнувуста улуг сорулгалар туруп турар. Оларны шиитпирлээринге күштериниң чаа күжениишкини, бистиң оруувуста турар кандыг-даа бергелерни ажып эрттеринге белен болгаш шиитпирлиг чорук негетинер. Ынчалза-даа совет кижилер бергелерден кажан-даа коргуп чорбаанар. Бистиң алдарлыг Коммунистиг партиявыска удуртурган, Маркс — Энгельс — Ленин — Сталинның улам тиилеп турар өөредиинге сорук кирген совет улус коммунизм тургузуушкунунга чаа тиилелгелерже бурунгаар чайгылыш чокка чоруур деп бис бүзүрелдиг чугаалап шыдаар бис. **(Адыш часкаашкыны).**

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл ою делгерезин! **(Адыш часкаашкыны).**

Улустарның аразынга тайбың делгерезин! **(Адыш часкаашкыны).**

Улуг совет улус делгерезин! **(Адыш часкаашкыны).**

Ленин—Сталинның тугунуң адаабиле, Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле —коммунизмниң тиилелгезинче, бурунгаар! **(Үр, динмиттиг адыш часкаашкыны. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязынга алдар болдурган, оон Төп Комитединге болгаш Совет чазакка алдар болдурган кыйгырыглар залга чаңгыланып турган).**

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинде болгаш СЭКП Төп Комитединде

Аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезин калбартырының болгаш оларның шынарын экижидериниң дугайында

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш СЭКП Төп Комитеди сөөлгү чылдарның дургузунда аъш-чем барааннарының бүдүрүлгези дыка өскен деп санап тур. ССРЭ-ниң аъш-чем барааннарының үлетпүрүнүң Министерствозунуң талазы-биле 1953 чылда аъш-чемниң кол барааннарының бүдүрүлгези 1940 чылдыынга дөмейлээрге мындыг болуп турар:

Эъттиң—162 хуу.
Балыктың (тывыжы)—172 хуу.
Колбаса кылыгларының—158 хуу.
Мал саржааның—барык 2 катап хөй.
Быштактың—2 катап хөй.
Үнүш саржааның—153 хуу.
Маргариниң—барык 3 катап хөй.
Чигириң—168 хуу.
Консерваларның 2,5 катап хөй.
Кондитер кылыгларының — 172 хуу.
Макарон кылыгларының—2,2 катап хөй.
Крупаларның—124 хуу.
Пивонуң—152 хуу.
Виноград арагазының — 184 хуу.

1953 чылда аъш-чем барааннарының бүдүрүлгези 1950 чылга дөмейлээрге 41 хуудан хөй улгадыр. 1953 чылдың бирги чартыында күрүне үлетпүрү аъш-чем барааннарын 1952 чылдың бирги чартынга дөмейлээрге 9,7 хуу хөйну ажылдап кылган. Ынчалза-даа аъш-чемниң элээн хөй эң чугула барааннарының: эъттиң, мал саржааның, сүт продуктуларының, кондитер кылыгларының болгаш өске-даа чамдык барааннарның бүдүрүлгези 1952 чылдың бирги чартыы-биле дөмейлээрге 1953 чылдың бирги чартыында шоолуг эвес улгаткан, а балык тудуушкуну харын-даа элээн каш кызырылган, ооң-биле холбаштыр ол барааннарга чоннуң өзүп турар негелдези хандырылмаан турар.

Аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезиниң хемчээли болгаш өзүлдезиниң темпилери совет улустуң амыдыралының материалдыг болгаш культурлуг деңнелин эң дүрген хандырарының сорулгаларын күүседир чорукту амгы үеде хандырбайн турар деп ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш СЭКП Төп Комитеди санап тур.

Аар үлетпүрүнүң хөгжүлдезинде чедип алдынган чедишкиннер, көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдези болгаш ооң улам ынайгы көдүрлүүшкүнүнүң талазы-биле хемчеглер аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезиниң херээн аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезин көвүдериниң талазынче шиитпирлии-биле эргилдирер төлээде быжыг чиг-эт суурун тургузар чорукту хандырып турар.

Соңгаарлатынмас сорулга үүл дээрге, эң чоокку 2—3 чылдарның дургузунда чоннуң эът болгаш эът продуктулары-биле, балык болгаш балык продуктулары-биле, саржаг-биле, чигир-биле, кондитер кылыглары-биле, консервалар-биле болгаш өске-даа продуктулар-биле хандырылгазын улуу-биле бедидери болур.

Сөөлгү чылдарның дургузунда аъш-чем барааннарының шынары бедээн болгаш барааннарның ассортиментизи дыка калбарган. Ооң-биле чергелештир үлетпүрүнүң аъш-чем адырларының элээн бүдүрүлгелери бодунуң шынарының талазы-биле болгаш ылаңгыя амданныг бот-шынарының талазы-биле совет хереглекчиниң негелделерин харыылавайн турар продукцияны ам-даа бүдүрүп үндүрүп турар.

Эът үлетпүрү бүгү эъттиң говядинаның үштүн биринден хөй кезинин арган эъттен кылып үндүрүп турар. Шак ындыг байдалдың кол чылдагааннарының бирээзи болза, белеткелдер ёзуглар кирип турар малдың күш-деңгели чавыс болуп турары болур. Малды семиртип чемгерерин дааскан организациялар чемгерилгени багай боттандырып турар болгаш ол сорулгага аъш-чем үлетпүрүнүң артынчы чемнерин сула ажыглап турар.

Үнелиг уксааларның хөй санныг балыктарын бедик шынарлыг доңурган, шоолуг дузатынмаан болгаш кадырган балык барааннары кылдыр болбаазырадып үндүрериниң орнунга ам-даа аажок ажылыр дузааш чорудуп турар. Хөй хемчээлдии-биле туттунуп турар бичии үүрмек балыктар (килька, салака, хамса, тюлька) экижиткен ассортиментиниң балык барааннары—консервылар, доңурган болгаш кадырган балык барааннары кылдыр болбаазырадып кылырынга мырыңай четпес ажыглатынып турар.

Хлеб быжырар үлетпүрүнүң бүдүрүлгелеринде шынар нормаларын барымдаалавайн, шыгы бедий берген хлеб үндүрер, база санитар негелделерин сагывас үүлдер бар.

Кылып үндүрүп турар маргарин бодунуң хөй нуруузунда амданныг бот-шынарының болгаш чаагай чыдыныңталазы-биле четпес болуп турар.

Республика болгаш чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелери бүдүрүлге культуразының четпезиниң болгаш техниктиг суурунуң четпезиниң хараазы-биле бодунуң шынарының талазы-биле хөй нургулайында эвилел үлетпүрүнүң продукциязынга четпес аъш-чем барааннарын кылып үндүрүп турар. Аъш-чемниң бедик шынарлыг барааннарын кылып үндүрүп турар мурнакчы эвилел үлетпүрүнүң дуржулгазын республика болгаш чер-черге чагырткан бүдүрүлгелерде кошкак нептередип турар.

Үлетпүрнүң аъш-чем адырларының ажылында үндезин четпестерниң бирээзи болза, чонга улуу-биле негетинип турар аъш-чемниң эки савалап, даштын чараштап кылган шарыглыг бөлүк барааннарын дыка четпес хемчээлдиг үндүрүп турары болур.

Ооң-биле кады аъш-чем барааннарын белен болгаш белеткелдиг хевирге таарыштыр шарааш, бүдүрүп үндүрер чорук үүгле продуктуларның шынарын хевээр кадагалаарынга идиг болуп турар эвес, харын чем белеткээриниң үезинде бажың ажыл-агыйынга хөй шүүттүг чүве болдурбас арганы берип, а ол ышкаш садыгның культуразын бедидип, садып алыкчыларның хандырылгазын экижидип турар.

Аъш-чем барааннарын таарыштыр, чараш кылдыр савалап үндүрерин көвүдедиринге улуг шаптык болза, ыяш, саазын, металлургия болгаш чиик үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң аъш-чем бүдүрүлгелерин ыяш савалар-биле тускай сорттуг саазыннар-биле, пергамент-биле, картон-биле, фольга-биле болгаш целлофаннар-биле багай хандырып турарында болуп турар. Берип турар саазыннарның болгаш картошнуң шынары аъш-чем барааннарын машина-биле шарып таарыштырарының болгаш ораарының негелделеринге чамдыызы дүүшлейн турар.

ССРЭ-ниң ыяш болгаш саазын үлетпүрүнүң министерствозу ыяш саваларны, ылаңгыя дузаан балыктар доскаарларын кылып үндүрерин көвүдедир талазы-биле техниктиг суурну калбартырынче, оларның шынарын экижидеринче болгаш үнезин чиигедиринче чогуур кичээнгейни салбайн турар, ол чорук аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезин хөгжүдер чорукту саададып, оларны кадагалаарынга болгаш ыңай бээр чорударынга артык бергедээшкиннерин таварыштырып турар.

Аъш-чем үлетпүрүнүң болбаазырадып кылганы аъш-чем барааннарының шынары тускайжыткан демир орук, автомобиль болгаш суг транспорту, ылаңгыя рефрижератор транспорту чогунуң хараазы-биле ыкай бээр сөөртүлге үезинде болганчок-ла кудулап турар.

Аъш-чем барааннарының үлетпүрүн техника талазы-биле чепсеглээрине амгы үедеги дериглерниң бүдүрүлгезин кошкак нептередип турар.

Элээн хөй аъш-чем барааннарын бүдүрүп үндүрериниң көдээ ажылагый чиг-эдин болбаазырадырының талазы-биле, ылаңгыя Соңгу Кавказтың, Донбасстың болгаш Уралдың районнарынга мал эъдин болбаазырадырының талазы-биле, Украин ССР-ге болгаш РСФСР-ниң элээн хөй төп областарынга сүт болбаазырадырының талазы-биле, Молдав ССР-ге болгаш Украин ССР-ниң барыын талакы областарынга чигир свёклазын болбаазырадырының талазы-биле, хөвең үрезиннериниң болгаш соя бобыларының ажык чок ырак сөөртүлгелерин болдуруп турар. Ортаакы Азияның районнарынга хөвең үрезиннерин болгаш Ыраккы Чөөн-чүкке—соя бобыларны болбаазырадырының талазы-биле күүү-шыдалдар четпес болуп турар.

Уралда, Ыраккы Чөөн-чүкте, Сибирьде болгаш Ортаакы Азияда аъш-чем бүдүрүлгелериниң, кол нургулайында, кондитер, макарон болгаш колбаса кылыгларының, пивонуң болгаш фруктулуг сугларның бүдүрүлгезиниң талазы-биле тудуушкун ол районнарда үлетпүр төптериниң өзүлдезиндөн хожулап турар.

Аъш-чем бүдүрүлгелериниң капитал тудуушкунунуң удуртулгазының херээнде организас талазы-биле улуг четпестер-биле чергелештир тудугларны тудуг материалдары-биле четче эвес хандырып турары болгаш тудуг ажылдарының механизациязының чавыс деңнели ооң хожудаашкынын болдуруп турар. Тудугнуң тускай эртемнериниң талазы-биле өөредилге черлерин доскан инженерлерни болгаш техниктерни аъш-чем бүдүрүлгелериниң тулуушкунунче эвээш чорудуп турар.

Аъш-чемниң улуг эвес бүдүрүлгелерин (хлеб быжырар черлерин, хлеб заводтарын, сүт, чымчак пиво бүдүрүлгелерин болгаш өске-даа үүлдерни) тудары эргежок чугула болуп турар районнарда тудуг организацияларлыг чамдык министерстволар болгаш ведомстволар, а ол ышкаш эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдери ол бүдүрүлгелерниң тудуушкунунуң талазы-биле ажылдарны күүседирин боттарынга албайн турар, ол чорук чергелешкек бичии артык тудуг организацияларын тургузарынга таарышпас чарыгдалдар кылырынга болгаш тудуушкуннуң хуусаазын узадырынга чедирип турар.

Тывыш болгаш хереглел кооперациязы база чурт үлетпүрү күрүненің аъш-чем үлетпүрү четпес хөгжөөн районнарда аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезин дыка кошкак хөгжүдүп турар, ооң түңнелинде ол барааннарны эвээш чарыгдалдар үндүрүп турган, ырадыр сөөртүлгелер чокка чурт иштинге белеткеп ап болур турбуже, оларны өске районнардан сөөртүп ап турар болган.

Чурт иштиниң чиг-эдин—черлик чимистерни, каттарны, мөөгүлерни, а ол ышкаш ногааларны болгаш өске-даа чиг-этти сайзырадып кылырының күсели-биле аъш-чем барааннарын бүдүрериңге улуг аргалар бар турза-даа, тывыш болгаш хереглел кооперациязы база район үлетпүрү чурт иштиниң чиг-эдинден аъш-чем барааннары кылырының талазы-биле ажылдап турар бүдүрүлгелерни калбартпайн турар болгаш чааларын четпес организастап турар.

Облкүүскомнар, крайкүүскомнар болгаш республикаларның Министрлер Чөвүлелдери чурт үлетпүрүнүң, тывыш болгаш хереглел кооперациязының аъш-чем бүдүрүлгелерин хөгжүдеринче чогуур кичээнгейни салбайн турар.

Үлетпүрнүң аъш-чем талазы-биле адырларының ажылында улуг четпестериң бирээзи болза, чиг-эттиң болгаш белен продукцияның чидириглерин кызырары дээш, улустуң хереглелиниң барааннарының үүрмектеп садар өртектерин улам ынай чиигелиринче кол үндезин болур продукцияның бот-үнезин чиигедири дээш чогуур демиселдің чок болуп турары болур.

Аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезин калбартырының, оларның шынарын болгаш ассортиментизин экижидериниң херээнге шыңгыы эргилдени боттандырар сорулга-биле ССР Эвилелиниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш СЭКП Төп Комитединиң **доктаатканы:**

I.

Аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезин улгатырарының болгаш оларның шынарын экижидериниң дугайында

1. 1954—1956 чылдарда аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезин шыңгыы улгатырар, оларның шынарын, ассортиментизин, савалап кылырын экижидер, база чыл планында аъш-чем барааннарының бүдүрүлгезиниң талазы-биле 1955 чылда доктаатынган онаалдаларны дыка эрте күүседир. Бо сорулга-биле аъш-чем барааннарының эң кол хевирлериниң талазы-биле бүдүрүлгениң моон адаанда өзүлдезин тодарадыр:

ЭЪТ БОЛГАШ ЭЪТ ПРОДУКТУЛАРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

2. Эът, колбаса кылыгларының, эът консервыларының, котлетаның болгаш өске-даа эът продуктуларының бүдүрүлгезин дыка улгатырар болгаш оларның бүдүрүлгезин моон адаанда хемчээлдерге чедирер:

	Хемчээр саны	1954 чыл	1955 чыл	1954 чыл 1950 чылга бодаарга хуу-биле	1955 чыл 1950 чылга бодаарга хуу-биле
Эът	мун-мун тонна-биле	2.180	2.550	174	2 катап
ооң иштинде куш эъди	„	75	105	2,5 катап	3,5 катап
Колбаса кылыгары	„	710	850	147	176
ооң иштинде сосискалар, сарделькалар	„	90	135	2,1 катап	3,1 катап
Эът консервылары	миллион банка-биле	380	480	147	186
Котлета	миллион кезек-биле	1.300	1.600	4,9 катап	6 катап
Эъттиң чартык фабрикаттары	миллион порция-биле	110	165	3,8 катап	5,7 катап
Манчылар	мун тонна-биле	50	70	6 катап	8,7 катап
Савалап таарыштырган эът	„	30	70	26 катап	элээн каш он катап

1956 чылда күрүне үлетпүрүнүң эът бүдүрүлгезин барык 3 миллион тонна чедирер, азы 1950 чылга деннээрге, 2,4 катап улгатырар, колбаса кылыгларының бүдүрүлгезин — 1 миллион тонна чедирер, азы 1950 чылга деннээрге 2,2 катап улгатырар, а куш эъдиниң бүдүрүлгезин ол ёзугаар 4,7 катап улгатырар.

3. 1953 чыл-биле деннээрге ажылдап кылыышкынны мынчаар улгатырарын хандырар:

савалап таарыштырган эъттиң 1954 чылда 4 катап болгаш 1955 чылда 9 катап;

сосискаларны болгаш сарделькаларны 1954 чылда 1,5 катап база 1955 чылда 2 ажыг катап;

эът консервыларын 1954 чылда 1,4 катап база 1955 чылда 1,8 катап, ооң иштинде эки шынарлыг консервыларны 1954 чылда 1,4 катап база 1955 чылда 2 катап;

эъттиң чартык фабрикаттарын 1954 чылда 2 катап база 1955 чылда 3 катап;

манчыларны 1954 чылда 1,5 катап база 1955 чылда 2 катап;

эът котлеталарын 1954 чылда 40 хуу база 1955 чылда 80 хуу.

4. Малдың чемгерилгезин көвүдериниң, малды чедиштир өстүрерин эки организастаарының, а ол ышкаш малды транспортировкалаарын болгаш сүрүп одарладырын экижидериниң күсели-биле садыг организацияларынга 1954 чылда семис, ортумактан өрү болгаш ортумак семиртилгелиг хаван эъдин 57 хуудан эвээш эвести болгаш 1955 чылда 65 хууну дужаарын; семис, ортумактан өрү болгаш ортумак семиртилгелиг хой эъдин 1954 чылда 80 хуудан эвээш эвести, 1955 чылда 85 хуудан эвээш эвести рынок фондуларындан дужаарын хандырар.

5. Хегген эът, баардан, дылдан, тырткан эъттен, дагаа эъдинден, хаван эъдинден болгаш өске-даа эки амданныг эъттен консервылар бүдүрериң калбартыр.

6. 1954—1956 чылларда эът болбаазырадып кылырының талазы-биле 144 бүдүрүлгелерни ажыглалга киирер.

Мал эъдин болбаазырадырының, үс хайындырарының болгаш субпродуктулар ажылдап кылырының чорудулгаларының механизациязының деңнелин 1953 чылда 50 хуу, 1954 чылда 55 хуу, 1955 чылда 65 хуу, 1956 чылда 75 хуу бедидер.

Автоматтарны болгаш конвейер шугумнарын калбаа-биле шиңгээдип ап тургаш, колбаса кылыгларының, сосискаларның, сарделькаларның, эът консервыларының, савалап таарыштырган эъттиң, эъттиң чартык фабрикаттарының, котлетаның болгаш манчының бүдүрүлгезиниң технологтуг чорудулгаларын долу механизастаар.

Эът комбинаттарын, куш комбинаттарын, мал согар пунктуларны үлегерлиг санитар байдалче киирер болгаш малды база кушту согарының мурнунда ажаалдазын дыка экижидип, оларны ажаап болгаш дажыглап сөөртүп турар үеде чидириг болдурбас.

7. ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннарының үлетпүрүнүң министерствозунуң чаа бүдүрүлгелерин тударының, ажылдап турарларын чаартырының болгаш техника-биле чепсеглээриниң күсели-биле 1950 чылга деннээрге 1956 чылдың төнчүзүнде эът бүдүрүлгезиниң талазы-биле күчүлерни—1,5 катап, куш эъдин бүдүреринің талазы-биле—2,7 катап, колбаса кылыгларын—1,7 катап, эът консервыларын—1,6 катап, котлетаны 7 катап, манчыны—5 катап, хайындырган үс бүдүрерин—1,7 катап улгатырар.

БАЛЫК БОЛГАШ БАЛЫК ПРОДУКТУЛАРЫНЫҢ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

8. Балык болгаш далай аныың тывыжын дыка улгатырар болгаш тывышты моон адаанда хемчээлдерге чедирер:

(миллион центнер-биле)	1954 чыл	1955 чыл	1954 чыл 1950 чылга бодаарга хуу-биле	1955 чыл 1950 чылга бодаарга хуу-биле
Балык болгаш далай аны шупту	27,15	31,9	156	183
ооң иштинде сельд	5,2	6,7	2,1 катап	2,8 катап
лосостар болгаш сигтер	1,83	2,5	139	189
трескалар болгаш камбала	6,38	7,6	2 катап	2,4 катап
килька болгаш салака	2,15	2,51	2,8 катап	3,3 катап

1956 чылда балык тыварының талазы-биле онаалданы барык 36 миллион центинерге доктаадыр, азы 1950 чылдыындан 2,1 катап хөй, ооң иштинде сельдь 7,8 миллион центнер, азы 1950 чылдыындан 3,2 катап хөй.

9. 1955 чылда балыктың бараан продукциязының үндүрүлгезин ССРЭ-ниң Аъш-чем барааннарының үлетпүрүнүң министерствозунуң талазы-биле 2.010 мун тонна чедирер болгаш экижиткен ассортиментилиг балык продуктуларының үндүрүлгезин чылдар аайы-биле моон адаанда хемчээлдерге хандырар:

(мун тонна биле)	1954 чыл	1955 чыл	1955 чыл 1950 чылга бодаарга хуу-биле	1955 чыл 1950 чылга бодаарга хуу-биле
Туткан дораан доңурган балык	470	650	168	2,3 катап
Дузаан сельдь	390	480	2,2 катап	2,7 катап
Ыштап кадырган, анаа кадырган болгаш кезип дузаан балык бараанпары	70	80	156	178
Балык консервылары (миллион банка-биле)	520	600	2,6 катап	3 катап

Кара болгаш кызыл икраның бүдүрүлгезин көвүдедир, ооң шынарын экижидер; рынокка эргежок чугула санныг биче кылдыр савалаан икра бүдүрүп үндүрүүшкүнүн хандырар. Эки шынарлыг консервыларның, ылаңгыя шпроттарның болгаш сардиннерниң бүдүрүлгезин көвүдериниче онза кичээнгей салыр.

Биче үүрмек балыктарның—кильканарның, салакаларның, хамсаларның, тюлькаларның сайзырадылгазын дыка экижидер, ол уксааларның балыктарындан консервыларны, паштеттерни, доңурган болгаш ыштап кадырган балык продуктуларын бүдүрүп үндүрерин максималдыг көвүдедирин хандырар. Бо сорулга-биле Азов, Кара, Каспий болгаш Балтий далайларның эриктеринге улуг эвес консервы заводтарының, соодулгаларның болгаш балык ыштап кадырар цехтериниң тудуушкунун калбартып чорудар.

10. Балык тывыжын, доңурган, ыштап кадырган, хүнге кадырып додуктурган балык продуктуларын болгаш балык консервыларын бүдүрүп үндүрериң дыка көвүдедириниң талазы-биле хемчеглерни ажылдап кылырын болгаш амыдыралга чорударын РСФСР-ниң, Украин ССР-ниң, Литва ССР-ниң, Латви ССР-ниң, Эстон ССР-ниң, Азербайджан ССР-ниң, Грузин ССР-ниң, Казах ССР-ниң болгаш Узбек ССР-ниң Министрлер Чөвүлелдеринге дагзыр.

11. Ажык далайларга балык тывыжын көвүдедир болгаш балыкты өй-шаанда хүлээп алыр болгаш болбаазырадыр сорулга-биле 1954—1956 чылдарда тывыш, хүлээп алыышкын-транспорт, рефрижератты болгаш хандырылга флодун дыка долдурар, судно септээр бүдүрүлгелериниң күчүлерин болгаш судно хөделдирикчилеринге артык кезектерни болгаш ээлчег кезектерин бүдүрүп үндүрерин дыка көвүдедир.

12. Балык тывыжының механизастаашкынының деңнелин 1953 чылда 67 хуу турганынга удур 1956 чылда 80 хуу чедирер болгаш балык болбаазырадып кылырын, консервалар бүдүрерин, балыкты кезип оонактаарын, дузаашкынны болгаш балыкты савалап алырының, ол ышкаш соодулгаларда чүдүрер-дүжүрер ажылдарның бүдүн механизастаашкынын хандырар, ылаңгыя пароходтардан балык дүжүрер талазы-биле ажылдарны механизастаарының деңнелин 1953 чылда 73 хуу турганынга удур 1956 чылда 85 хуу, балыкты кезип оонактаар талазы-биле — 1953 чылда 20 хуу турганынга удур 60 хуу, үүрмек балыктарны улуг савага база доскаарга дузаар талазы-биле ажылдарны механизастаган шугумнар тургузарының аргазы-биле 1953 чылда 50 хуу турганынга удур 70 хуу чедирер.

13. Консервы заводтарының, соодулгаларның, балык болбаазырадыр, доскаар кылыр, судно тудар болгаш судно септээр бүдүрүлгелериниң бүдүрүлге күчүлериниң ажыглаашкынын экижидер. 1956 чылдың төнчүзүнге чедир:

балык консервы бүдүрүлгелериниң күчүзүн 1953 чылга удур 1,7 катап көвүдедир;

1953 чылга удур эрик черде соодулгаларның ишкирин 2 катап база эрик черде соодулгаларда балык доңурар черлериниң бүдүрүкчүлүүн 2,7 катап көвүдедир.

Азов, Кара, Каспий болгаш Балтий далайларның эриктеринге улуг эвес соодулгалар тудуушкунун дүргедедир төлээде, ишкири 120 тонна соодулгаларның 100 бажыңнарын, ооң иштинде 1954 чылда—ындыг соодулгаларның 25 бажыңнарын 1954—1956 чылларда балык үлетпүрүнге белеткээрин болгаш бээрин ССРЭ-ниң ыяш болгаш саазын үлетпүрүнүң министерствозунга хүлээдир.

14. Балыктарның үнелиг уксааларының (осетра, ласос, судак, сазан, лёща болгаш өске-даа) курлавыларын катап тургузар болгаш ол уксааларның балыктарының тывыжын улам ынай көвүдедир сорулга-биле 1954—1956 чылларда балык өстүрериниң үлетпүрүнүң талазы-биле улуг ажылдарны чорудар, ол сорулга-биле Волга, Кура, Дон, Днестр, Днепр, Кубань, Амур хемнерге, а ол ышкаш Камчатканың, Прибалтиканың болгаш Сибирьниң хемнеринге база улуг-улуг суг шыгжавырларынга балык сайзырадыр, сугга икра өстүрериниң болгаш семиртилгениң 39 ажыл-агыйларын тудар. Күрүненің балык сайзырадыр селекци-үрелел болгаш форель балык өстүрер чаа хөөлбек ажыл-агыйын 15 мун гектар черге тудар болгаш ажылдап турарларын калбартыр.

15. Көдээ ажыл-агый артельдериниң болгаш совхозтарның хөөлбектериниге база терең сугларынга балык ажылын калбаа-биле хөгжүдериниң талазы-биле хемчеглерни чорударын эвилелдешкен республикаларның Министрлер Чөвүлелдеринге хүлээдир.

(Уланчылыг).

Ажылчы чоннар Октябрьның байырын өөрүшкүлүг болгаш күш-ажылчы сорук кириишкин-биле эрттирген

Чурукта: Көдээ ажыл-агый техникумунуң өөренікчилери Кызылдың ажылчы чоннарының чыскаалында.

Фото С. Феоктистовтуу.

Улуг Октябрьның үжен алды чыл оюн даштыкы чурттарга байырлааны

Кижи төрелгетенниң төөгүзүнге чаа үени ажыткан Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл оюн Совет Эвилелиниң улустары-биле кады бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен байырлап эрттирген.

Алдарлыг хүнүү Кыдат Улус Республиканың болгаш улус демократиязының чурттарының ажылчы чоннары байырлалдыы-биле демдеглээн. Ноябрь 7-ге чедир элээн ырак турда-ла ол бүгү чурттарга октябрь мурнунуң массалыг социалистиг чарыжы калбарган, ооң киржикчилери Улуг Октябрьның оюн күш-ажылчы улуг чедиишкиннер-биле демдеглээннер. Чижээ, Польшага алды чыл планының элээн каш чугула тудуглары ажыглалга кирген, оларның иштинде чуртта эң улуг электри станциязы болур «Меховицада» станция бар. Ооң ажыдыышкынынга Польшаның Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Ярошевич мынча деп чугаалаан:

—Октябрь революциязының тиилелгезиниң ачызында, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш совет эрге-чагырганың ачызында, империализмге болгаш фашизмге удур демиселге Совет Эвилелиниң төөгүлүг тиилелгелериниң ачызында бис бо хүн хостуг, хамаарышпас чуртта чурттап, улустуң аас-кежии болгаш чаагай чоруу дээш кайгамчыктыг социалистиг келир үени тургузуп турар бис.

Октябрьга алдар болдурган боттарының күш-ажылчы чедиишкиннериниң дугайын Чехословакияның, Венгрияның, Румынияның болгаш улус-демократтыг өске-даа чурттарның ажылчы чоннары чоргаарал-биле рапорттааннар. Бо чурттарның чамдыызынга Совет Эвилели-биле найыралдың айлары эрткен, ол айларның үезинде ажылчы чоннар тиилээн социализмниң чуртунга боттарының изиг ынакшылын болгаш кызыгаар чок бердингенин көргүскеннер.

Байырлалдың хүнүнде Кыдат Улус Республиканың бүдүүлгелеринге болгаш албан черлеринге Улуг Октябрьга алдар болдурган хуралдар болуп эрткен. Совет Эвилелиниң чедиишкиннериниң дугайын чугаалап турар делгелгелер чурттуң дыка хөй хоорайларынга болгаш көдээ черлеринге ажытынган. Республиканың театрларынга совет киноларының коммунизм тургузуушкунунга моон соңгаар-даа чедиишкиннерлиг болурун күзеп кээп турганнар. Польшаны хостаары дээш демиселге өлген совет дайынчыларның хөөрүнге венок-чечектерни ёзулап салганнар.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл оюнга болгаш чехословак-совет найыралдың айының эгелээнинге алдар болдурган ажылчы чоннарның массалыг митингилери Чехословак Республиканың хоорайларынга болгаш суурларынга эрткен. Чехословак ажылчыннар, тараачыннар, күш-ажылчы интеллигенция Совет Эвилелиниң улустарынга үүрктиң ханызындан байыр чедирген болгаш беш чыл планының сөөлгү чылының хуусаа бетинде күүселдези дээш улам эки ажылдаарының байырлыг хүлээлгелерин алганнар.

Венгрияның найсылалы Будапештиге Венгрияның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң байырлыг хуралы болган. Хуралдың хөй санныг киржикчилери сөт уланга ооң национал байырлалының хүнүн таварыштыр акы-дуңманың байырын чедирген. Улуг ойну демдеглевишаан «Сабад Неп» солуннуң бижээни болза: «Үжен алды чыл бурунгаар хосталга төрүүнген. Бо хүн ол хосталга болза, үүс-үүс миллион кижилерниң байлак эртинези болуп турар, ону олардан кым-даа хунаап ап шыдавас. Шак бо үндезини-биле өскерилген делегейде аас-кежиниң оруу-биле бистиң төрээн венгр күш-ажылчы улузувус база чоруп орар».

Октябрьның 36 чыл оюн румын улус өөрүшкү болгаш байырлал-биле демдеглээн. Бухарестиниң И. В. Сталин аттыг шөлүнге ажылчы чоннарның хөй мүң кижи киржикчилиг чыскаалы болгаш митингизи болуп эрткен. Индир кырында Георгиу-Деж баштадыр Румынияның ажылчын партиязының удуртукчулары болгаш чазак кежигүннери румын-совет найыралдың айын холбаштыр Румынияда келген совет төлээлериниң кежигүннери турганнар. Ажылчы чоннарның массалыг хуралдары болгаш митингилери ол ышкаш республиканың өске-даа хоорайларынга болгаш чурттакчылыг черлеринге болгулаан.

Болгарияның найсылалы Софияга ажылчы чоннарның чыскаалы үш шак ажыр үргүлчүлээн. Болгарияның Коммунистиг партиязының болгаш чазактың удуртукчуларының турганы Г. Димитровтуң мавзолейниң баары-биле 250 мүң ажыг кижи эрткен. Октябрьның оюнга алдар болдурган байырлалдар ол ышкаш Пловдивке, Сталинге, Руска, Бургасьге, Плевнага болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга болгулаан. Ол хүннерде болгар улус Совет Эвилелиниң улустары-биле боттарының үзүлбес харылзаазын болгаш бүзүлбас найыралын база катап онза күш-биле демдеглээн.

Улуг Октябрьның 36 чыл оюнга алдар болдурган массалыг хуралдар, митингилер болгаш чыскаалдар Албанияга, Корей Улус-Демократтыг Республикага, Моол Арат Республикага болгаш Герман Демократтыг Республикага болуп эрткилээн.

Алдарлыг 36 чыл ойну капиталистиг чурттарның ажылчы чоннары база калбаа-биле демдеглээн. «Италия-ССРЭ» ниитилелдиң эгелекчи саналын ёзугаар Италияның янзы-бүрү можуларынга митингилер болгаш хуралдар эрткен. Оларның киржикчилери Совет Эвилели-биле экономиктиг болгаш культурлуг харылзааларны быжыглаарын кыйгырып турганнар.

Индияда ССРЭ-ниң элчин черинге Индияның хөй-ниитизиниң төлээлекчилери, ажылчы төлээлер чорааннар. Олар, индий-совет харылзааларны быжыглаарынче үүткүлүн чангыс эп-сеткилдиг илереткеннер.

Ливанның «Ас-Сахра» солунунуң медээлеп турарын ёзугаар алырга, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл оюнга алдар болдурган хөй кижи киржикчилиг хуралдар Сирияга болган. Совет улустуң амыдыралының дугайын, ССРЭ-де коммунистиг ниитилелдиң тургузуушкунунда улуг чедиишкиннерниң дугайын хуралдарга чүве чугаалаан ораторлар чыылганнарга чугаалааннар.

Уругвайның төвү Монтевидеога Улуг ойнуң бүдүүзүнде ажылчыннарның, депшилгелиг организацияларның болгаш интеллигенцияның массалыг хуралын эрттирген. Хуралга чүве чугаалаан культурлуг харылзаанның Уругвай-Совет Институдунуң секретары Лидия Часале Октябрьның 36 чыл оюнуң байырладын тайбын дээш, Совет Эвилели-биле найыралды быжыглаары дээш демиселдиң хүнү кылдыр эрттирерин кыйгырган.

Ослога болган байырлыг хуралга Улуг Октябрьның дугайында илеткелди сураглыг норвег артист Уле Грепп кылган. Ооң чугаалааны болза: «Таймының дугайын болап, ол-че чүткүп турар бистиң чуртувустуң улустары бо улуг хүнде бистиң келир үевисти ол ышкаш эккээр чаа совет кижиге байырывысты чедирээл».

Грециянның «Авги» солунунуң байырлал дугаарында бижээни болза: «ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш культурлуг улуг чедиишкиннерин ам кым-даа маргыжып шыдавас. Бо чедиишкиннер канчаар-даа аажок улуг. Совет улус бодунуң чедиишкиннерин болгаш делегей цивилизациязын камгалавышаан, фашизмни чылча шаап узуткаары дээш демиселге хөй санныг когаралдарга таварышкан. ССРЭ үжен алды чылдың дургузунда тайбынның херээ дээш чайгылыш чокка туруп келген. Социализмниң чурту улустар аразының дүшкүүрлүг чоруктарын кошкадырынче угланган кандыг-даа эгелээшкиннерни деткип турар болгаш совет улус улустар аразының бүгүле чөрүлдээлерин шиитпирлээринче шынчы орукту кезээде айтып турар. Ол чорук, ооң политиказы улустар аразынга дең эргениң политиказы болганындан болуп турар».

Францияның «Юманите» солуну Совет Эвилелиниң улуг чедиишкиннерин болгаш ооң тайбынга ынакшылдыг даштыкы политиказын демонстрациялаарын, «Вьетнам улус бодунуң демиселинге чааскаан эвес, чүге дээрге ооң чөптүг демиселин изии-биле деткип турар Совет Эвилелинге баштаткан тайбынның, демократияның болгаш социализмниң күчүлүг лагери ооң соонда туруп турар» деп «Нян Дан» солуну бижип турар.

Бүгү чурттарның миллион-миллион ажылчы чоннары Октябрьның улуг байырлалын демдеглээннер. Совет улустуң төөгүлүг чаалап алыышкынарындан, кижи төрелгетенниң аас-кежии дээш, быжыг болгаш үр тайбың дээш совет улустуң соксаал чок демиселинден олар боттарының келир эки үезиниң магадылалын көрүп турарлар.

Байырлалдың хүннеринде Польшага, Чехословакияга, Венгрияга болгаш улус демократиязының өскедаа чурттарынга ол чурттарны фашистиг кулданыышкындан хостаары дээш демиселге боттарының амыдынын берген совет дайынчыларының хөөрлеринге венок-чечектериниң байырлыг салыышкыннары болгулаан.

Даштыкы чурттарда совет элчиннер болгаш төлээлекчилер Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл оюнга алдар кылдыр хүлээп алыышкыннар тургусканнар.

(СЭТА).

КЫДАТТА НОМНАР ҮНДҮРҮЛГЕЗИ

ШАНХАЙ. Чаа Кыдаттың амыдыралында бир онзагай чүүл — чоннуң номга өзүп турар негелдези болур. Ол дугайын Кыдат Улус Республикада үндүрүп турар номнарның тиражының дыка көвүдээни херечилеп турар.

Шанхай болза, Кыдаттың база бир улуг парлалга төвү. Анаа номнарны 1950 чылда 101 миллионну, а 1951 чылда—256 миллионну парлап үндүрген. Шанхайның ном үндүрер чери 1953 чылдың бирги чартыында 133 миллион экземпляр номнарны парлаан. Улустуң эрге-чагыргазының чылдарында Шанхайга катап база чаа парлаан номнарның ниити тиражы 724 миллион экземпляр ажып турар.

(СЭТА).

Саудов Аравиязында ажыл соксадыышкының ливан солуннуң бижип турары

БЕЙРУТ. Саудов Аравиязында «Арабкен Америкэн ойл компани» (Арамко) деп америк нефть компаниязының ажылчыннарының чоокта чаа болган ажыл соксадыышкынының чамдык үүлдерин «Ас Сарха» деп ливан солун тодаргайы-биле дыннадып турар.

Саудов Аравиязының эрге-чагыргалары Рас-Тануранның нефть болбаазырадыр заводтарынга боттарының профэвилелин тургузарын сраддашкан. Арамко деп нефть компаниязының ажылчыннарының организастыг профэвилел комитединиң элээн хөй кежигүннерин тудуп хоругдаан. Ол комитеттиң кежигүннерин өске-даа чурттакчылыг пунктуларда база тудуп хоругдаан. Саудов Аравиязының эрге-чагыргалары ол тудуп хоругдаашкыннарны чоруткаан хоорайны чурттуң өске районнарындан үзе киргеш, Рас-Танура районун ангылааннар.

Саудов Аравиязының эрге-чагырларының ол үүлгедиишкиннеринге удурланыышкының демдээ кылдыр октябрьның 16-да ажылчыннар ажыл соксадыышкыны чарлап, Рас-Танурага улуг чыскаалды организастааннар. Эрге-чагыргалар чыскаалды тарадыр ойлатсын дээш ол районче хөй полицияны чоруткан, олар чыскаалганнарны күш-биле тарадыр ойладып турганнар. Полиция биле чыскаалганнарның аразынга улуг үскүлежиишкин болган.

Ажылчыннар чыскаал үезинде элээн хөй америк шериг автомашиналарын болгаш Арамко компанияга хамаарышкан элээн каш автомашиналарны чылча шаап каапканын ол солун демдеглеп турар. Ооң соонда Саудов Аравиязының эрге-чагыргалары ол районга онза байдал тургузуп, ажылчыннарның ортузунга массалыг тудуп хоругдаашкыннарны чоруткаанар. Амгы үеде профэвилел комитединиң туттуруп хоругдатырган кежигүннерин араатанзыг эрии-шаагайга таварыштырып турарын ол солун бодунуң үүлүнде түүнней бижип турар.

(СЭТА).

Байырлалды чаа чедиишкиннер-биле демдеглээн

Кызыл хоорайның үлетпүр болгаш транспорт организацияларының октябрь мурнунуң социалистиг чарыжының түүнелин СЭКП-ниң хоорай комитединиң бюрозунуң болгаш хоорай Совединиң күүскомунуң катышкан хуралынга чугаалашкан.

Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжын калбартпышаан, хоорайның элээн хөй үлетпүр, транспорт организациялары байырлалды чаа чедиишкиннер-биле демдеглээннер. Хоорайның бүдүүлгелери ниитизи-биле бүдүүлге планын 101,7 хуу, бараанныг продукция бүдүүп үндүрер планын 109,7 хуу күүсеткен.

Аъш-чем комбинады (директору эш Кириллов, партия эге организациязының секретары эш Викторова) эки көргүзүгү чедип алган. Аъш-чем комбинады октябрьда ниити продукция бүдүүрериниң планын 113,3 хуу, бараанныг продукция бүдүүп үндүрер талазы-биле планын 112,3 хуу күүсеткен. Комбинатта 31 мурнакчылар, 18 шалыпчылар бар, улуг нормазын күүсетпейн турар чаңгыс-даа ажылчын коллективте чок.

Кызылдың сапог мастерскаязы (директору эш Маадыр-оол, партия эге организациязының секретары эш Санников) база эки көргүзүгү чедип алган. Ол коллектив октябрьда ниити продукция бүдүүрериниң планын 112,4 хуу, бараанныг продукция бүдүүрер талазы-биле планын 134,9 хуу күүсеткен. Коллективте 28 мурнакчылар, 5 шалыпчылар бар.

Хоорайның транспорт организацияларындан октябрь мурнунуң социалистиг чарыжынга бирги черни Кызылдың автотранспорт конторазы (директору эш Жигалов, партия эге организациязының секретары эш Гусаров) бирги черни алган. Ол ышкаш Тыва алдын трестизиниң автобазазы (директору эш Тымчук-партия эге организациязының секретары эш Закутилин) чүүк сөөртүрүнүң планын 114,5 хуу күүсеткеш, социалистиг чарышка ийиги черни алган.

Социалистиг чарышка бирги черни алган аъш-чем комбинадынга болгаш Кызыллың автотранспорт конторазынга СЭКП хооркомунуң болгаш хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң шилчиир Кызыл тугун тус-тус тывыскан. Хоорайның бүдүүлге, транспорт организацияларының 36 мурнакчы-шалыпчыларын областың хүндүлел самбыразынга киирген. Оларның иштинде тудуг трестизиниң нормазын 260 хуу чедир күүседип турар эш Пячугина, сапог мастерскаязында нормазын 230 хуу чедир күүседип турар эш Зайцев, аъш-чем комбинадында аныяктарның мурнакчы бригадазының бригадири эш Скрипаченко, АТК-ның чолаачызы, нормазын 191 хуу күүседип турар эш Комбуй-оол болгаш өскелер-даа бар.

Районнуң албан черлеринге болгаш колхозтарынга

ЧАДААНА. (Бистиң корр). Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл оюн Чөөн-Хемчик районнуң ажылчы чоннары калбаа-биле байырлап эрттиргеннер. Районнуң бүгү колхозтарынга, бүдүүлгеге, албан черлеринге уткулганың байырлыг хуралдары болгулаан. Ук хуралдарга Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 36 чыл оюнуң дугайында илеткелдер болган болгаш боттарының күш-ажылчы чедиишкиннериниң түүнелдерин үндүргүлээн.

Чадаана хоорай байырлалдың шинчизи-биле каастанган турган. Ноябрь 6-да районнуң Культура бажыңынга ажылчы чоннарның уткулга хуралы болган. Анаа илеткелди эш Феликов кылган. Хурал соонда «Ленин Октябрьда» деп кино үнген. Ноябрь 7-де ажылчы чоннарның хөй кижи киржикчилиг митингизи болган. Кежээ Культура бажыңынга тыва ортумак школаның бот-тывынгыр уран-чүүл коллективиниң күжүбиле концерт болган.

Д. СЮРЮН-ООЛ.

Ажылчы чоннарның митингизи болгаш чыскаалы

СЕСЕРЛИГ. (Телефон-биле). Кызыл-районнуң Сесерлиг сумузу Октябрьның 36 чыл оюнуң байырлалын күш-ажылдың чедиишкиннери-биле демдеглеп эрткен. Ноябрь 6-ның хүнүнде кежээ колхозчу тараачыннарның, лесхозтуң, орук тудуунуң инженер-техниктиг ажылчын, албан-хаакчыттарының митингизи болган. Митинг сөөлүнде школачыларның концерти болган. Ноябрь 7-ниң хүнүнде хөй кижи киржикчилиг демонстрация эрткен. Ооң сөөлүнде уран-чүүлдүң янзы-бүрү көргүзүглери болгулаан.

Н. ДОРЖУ.

Кызыл тукту чаалап алган

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районда үлетпүр комбинады чылдың бүдүүлге планын ниити продукция талазы-биле 109,3 хуу, а бараанныг продукциянының 108,8 хуу күүсеткен. Ол болза, бүдүүлгениң коллективи СЭКП Төп Комитединиң сентябрь Пленумунуң доктаалын танышкаш, анаа харыы кылдыр көдүүлүп үнген күш-ажылының көргүзүү болур.

Октябрь мурнунуң калбарган социалистиг чарыжының күүселдезиниң талазы-биле комбинат чүгле районда эвес, области безин бедик көргүзүглерлиг болган. Октябрь айның онаалдазын бүдүүлге ниити продукция талазы-биле 132,3 хуу, бараанныг тала-биле 156,9 хуу күүсеткен.

Социалистиг чарыштың мурнакчы коллективи комбинаттың ноябрь 5-те болган байырлыг хуралынга үлетпүр бүдүүлге ажылдакчыларының профэвилед обкомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыскан. Моон соңгаар улам бедик көргүзүглерлиг болурун коллектив хүлээнген.

Я. ДОРЖУ.

Герман демократтыг республикада совет культуранын ажылдакчыларынын төлээлериниң туруп турарынга хамаарыштыр

БЕРЛИН. Германн-совет найыралдың айы-биле холбаштыр ГДР-де туруп турар совет культураның ажылдакчыларының төлээлериниң кежигүннери ГДР-ниң ажылчы чоннары-биле ужуражып, лекцияларны болгаш илеткелдерни кылып, күш-ажылдың мурнакчы методтарын көргүзүп турарлар.

Берлиниң демократтыг парлалгазының дыннадып турарын ёзугаар алырга, Берлиниң машина тудуунуң заводунга Сталинчы шанналдың лауреады Г. Борткевич биле ажылчыннарның ужуражыышкыны болган. Борткевич металлды дүрген кезериниң методунуң дугайын чугаалап, ол ышкаш бодунуң ажылының дуржулгазын көргүскен.

Москваның Ломоносов аттыг Күрүне университединиң профессору П. Т. Исаев болгаш Томскиниң Күрүне университединиң директору М. М. Макаров дүжүт бедидериниң талазы-биле институтка чорааннар.

ГДР-ниң металлургия болгаш дат руда үлетпүрүнүң министри Зельбманның академик Бардин-биле беседазы болган, ол беседаның чорудулгазында ГДР-ге металлургияның хөгжүлдезиниң айтырыгларын чугаалашкан. Академик Бардин ол ышкаш Брандунбургта металлургия заводунга база чораан.

Москваның театр уран-чүүлүнүң Күрүне институдунуң профессору А. А. Марков «Сөөлгү чылдарда Москваның театр амыдыралы» деп темалыг лекцияны Ростокка номчаан.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редакторнуң оралакчызы М. Н. ЛЮНДУП.

1954 чылда

„ШЫН"

солуннуң чагыдылгазы үргүлчүлеп турар

ЧАГЫЛГАНЫҢ ӨРТЭЭ:

чылда — 52 губль 20 копеек, чартык чылда — 26 рубль 10 копеек, 3 айда — 13 рубль 05 копеек.

Неделяда 5 үнер

Чагыдылганы „Союзпечать-тың" хоорайларда киллистери, харыысалгалыг агентилери, а ол ышкаш бүдүүлгелерде, албан черлеринде, совхозтарда болгаш колхозтарда хөй-ниити төлээлекчилери хүлээп ап турар

Ооң-биле кады областың „Тувинская правда", „Тыванын аныяктары — Молодожь Тувы", „Сылдысчыгаш" солуннарының чагыдылгазын база хүлээп ап турар.

Шупту чагылгалыг турарынче!

СОЮЗПЕЧАТЬ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажын 7. ТЕЛЕФОН НАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 3—62, харыысалгалыг редакторнуң оралакчызының, партийжи амыдырал, культура болгаш амыдырал киллистериниң—3—88, харыысалгалыг секретарының 3—68, пропаганда болгаш агитация, көдээ ажылгагый, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа киллистериниң 4—98, иштики информация, бухгалтерияның—3—65.

ТС02555. Культура эргеделиниң типографиязы